

Політичний шок по-нідерландськи

Через соціальне напруження на виборах у Нідерландах переміг відомий популіст. Та чи зможе Вілдерс керувати країною?

Нідерланди сколихнув на диво несподіваний політичний землетрус. В останній тиждень виборчої кампанії – 22 листопада – Герт Вілдерс, відомий націонал-популіст і противник ісламу, з великим відривом (23,4 відсотка) переміг на виборах. Тепер питання полягає в тому, чи інші партії захочуть працювати з ним і його маніфестом, який частково спрямований проти верховенства права – а отже, чи дійсно він стане новим прем'єр-міністром Нідерландів, наступником Марка Рютте, який вже давно обіймає цю посаду.

Спочатку здавалося, що Нідерланди стануть винятком у поширених опозиційних настроях проти влади, які зараз створюють розбрат і поляризацію в західних демократіях. Але напруження через нову соціальну нерівність і розділення майже всюди переростає у підтримку праворадикального популізму чи націонал-популізму. У багатьох європейських країнах маргінальні раніше партії вже досягли значних успіхів у владі. До таких прикладів належать і прем'єр-міністерка Італії Джорджа Мелоні, і зростання популярності «Шведських демократів» в уряді Швеції. Варто відзначити також зростання підтримки радикальної популістської AfD в Німеччині як в опитуваннях, так і на регіональних виборах. Марін Ле Пен, імовірно, має чималі шанси стати президенткою Франції. Не кажучи вже про потенційну перемогу Дональда Трампа на виборах у США.

До несподіваних результатів в Нідерландах привели політична недовіра та соціальні хвилювання, особливо з периферійних регіонів і менш освічених прошарків. Зокрема сформувалися дві нові партії: «Новий соціальний контракт» (НСК) і «Рух фермерів-громадян» (ВВВ). Обидві партії мають християнсько-демократичне коріння і походять із регіонів, далеких від політичної Гааги. ВВВ стала найбільшою партією, здобувши переконливу перемогу на провінційних виборах (в березні 2023 року) після протестів фермерів щодо суворих кліматичних політик, спрямованих на обмеження азоту.

А тоді депутат-дисидент від християнських демократів Пітер Омцігт несподівано заснував НСК. Омцігт постійно конфліктував з чинним прем'єром Рютте, висвітлюючи численні урядові скандали, зокрема ситуацію з допомогою на дітей, що принизило громадян. Цей «Робін Гуд» для ізольованих, непочутих і постраждалих від невдалої політики уряду набув великої популярності. Його партія тривалий час лідирувала в опитуваннях. Очікувалося, що «анти-Рютте» неодмінно стане наступником Марка Рютте на посаді прем'єр-міністра, ознаменувавши собою початок неоліберальної ери.

*Однією з причин
програшу Омцігта стала
його невпевненість,
відсутність жаги до
влади й бажання стати
прем'єр-міністром*

Однак не так сталося, як гадалося. Натомість надвечір у день виборів у Нідерландах розгорнулася зовсім інша низка подій. Найбільшою партією в нижній палаті стала не партія Омцігта (хоча вона показала прекрасні результати й узяла 20 місць, або ж 12,8 відсотка голосів). Несподіваним переможцем став Герт Вілдерс, який вже 20 років пробув у парламенті Нідерландів і має більше охорони, ніж нідерландська королівська родина, через спрямовані проти нього фетви в мусульманському світі.

Цей надзвичайно суперечливий (зокрема і в самих Нідерландах) політик здобув перемогу над іншими кандидатами. До переможених належить і Франс Тіммерманс, лідер червоно-зеленого об'єднання PvdA та GroenLinks («Зелених лівих»), яке стало другою найбільшою партією після Партії свободи Вілдерса. Частково це сталося через те, що багато прогресивних виборців почали голосувати стратегічно, адже в останніх опитуваннях стало ясно, що Вілдерс, а не Омцігт стане лідером опозиційного голосування в Нідерландах.

Ще однією з причин програшу Омцігта стала його невпевненість, відсутність жаги до влади й бажання стати прем'єр-міністром. Останній удар завдали переконливі виступи досвідченого Вілдерса в теледебатах, під час яких він знову і знову повторював слоган, неначе запозичений у Трампа: «Поверніть нідерландців на перше місце».

Це було тісно пов'язано з надзвичайно важливою темою кампанії: міграцією. Останніми роками Нідерланди прийняли непропорційно велику кількість мігрантів, зокрема шукачів притулку, трудових мігрантів, міжнародних студентів і українських біженців. Виник консенсус, як мінімум з правого боку політичного спектра, що ця міграція створила величезне навантаження на державні служби в

Нідерландах. Якщо конкретніше, сформувалася житлова криза, яка стає дедалі гострішою. У великих містах майже неможливо знайти доступне житло, а прийнятим шукачам притулку надається пріоритетне житло. Це одна з причин зростання невдоволення поточною владою в Нідерландах.

Проте свою роль відіграли й урядові скандали часів Рютте. Серед значних прошарків населення сформувалося сильне відчуття політичної недовіри й напруження, зокрема серед людей з нижчим рівнем освіти, які проживають більш віддалено від Гааги й Амстердама.

Навіть почалися коментарі про так звану дипломну демократію для фахівців-науковців з великих міст з ліберальною системою цінностей в економіці та культурі.

Опозиційні настрої також можуть сприйматися як рух до збалансування влади в соціально-консервативному напрямку. Велике питання в Нідерландах наразі полягає в тому, чому в такому разі перемогу здобули не центристи, а радикальна національно-популістська партія Вілдерса.

*Люди навіть прозвали
Герта «Milders», від
слова «mild»,
натякаючи на його
стриману поведінку. Але
питання про те, як
довго йому
вдаватиметься себе
модерувати,
залишається відкритим.*

Як не дивно, у своїй кампанії Герт Вілдерс поводився спокійно й відповідально, заявивши, що він не робитиме нічого радикального і навіть тимчасово відмовиться від антиісламського вектора. Люди навіть прозвали Герта «Milders», від слова «mild», натякаючи на його стриману поведінку. Але питання про те, як довго йому вдаватиметься себе модерувати, залишається відкритим. Річ у тому, що значні частини його програми не зовсім вписуються в діяльність уряду. Цілі фрагменти суперечать верховенству права, наприклад, його плани заборонити ісламські школи, Коран і мечеті, а також хіджаби в урядових будівлях. Така політика грубо порушує конституційну свободу віросповідання (Вілдерс розглядає іслам не як релігію, а як «огидну ідеологію»).

Зрозуміло, що це серйозно хвилює мусульманські організації в Нідерландах. Чи буде можливість остудити цей запал? Чи вдасться коаліційній політиці в Нідерландах (для формування уряду потрібно щонайменше три партії) приборкати Герта Вілдерса? Чи до влади

дійсно прийде агресивний ісламофоб?

На момент написання статті досі незрозуміло, як просуватиметься формування уряду. У Нідерландах процес формування коаліції займає багато місяців, а часто й понад рік.

Консервативно-ліберальна партія Марка Рютте вже через два дні після виборів заявила, що не має наміру працювати в кабінеті Віддерса, а щонайбільше хоче підтримати або поставитися з терпимістю до нового правоцентристського уряду. А посередник, призначений Віддерсом для формування коаліційного уряду між партіями, вже подав у відставку.

Загалом ще незрозуміло, чи після цієї неймовірної перемоги Віддерс – нідерландський послідовник Трампа, опозиціонер й борець з ісламом – дійсно стане новим прем'єр-міністром Нідерландів. Наразі я б на це не ставив.

Переклад з англійської Наталії Сліпенко

Рене Куперус

Д-р Рене Куперус (René Kuiperus) – нідерландський політичний історик і публіцист. Колишній директор з міжнародних відносин Фонду Віарді-Бекмана, аналітичного центру Нідерландської лейбористської партії (PvdA).

